

Coco Schumann (1924)

Met musiceren heeft hij in het 'modelkamp' Theresienstadt zijn leven gered. Even althans, want ook Schumann kwam in Auschwitz terecht. En daar speelde hij voort.

Coco Schumann: The Ghetto Swinger.
A Berlin jazz-legend remembers.
DoppelHouse Press, 179 blz. € 16,99

In de Engelse vertaling van het Duitse boek vertelt de joodse muzikant Schumann vooral hoe hij diverse concentratiekampen wist te overleven door te musiceren.

Drummen voor de nazi's

Door onze medewerker
Henk van Gelder

Heinz Jakob Schumann wilde dolgraag bij de Hitlerjugend. Op de Berlijnse lagerschool, in de jaren dertig, werd hij net als alle andere leerlingen aangestoken door de optimistische opwinding die het nieuwe regime teweeg bracht. Alles zou anders en beter worden. En hij was een avontuurlijke jongen die daar natuurlijk bij wilde horen. Maar toen hij in het klaslokaal naar voren liep, met vijf stuivers op zak om het benodigde HJ-insigne te kopen, werd hij ten overstaan van de hele klas tegengehouden door de onderwijzer. Nee, zei de man: niet - joden mochten niet meedoen.

De jonge Schumann wist nauwelijks wat een jood was. Thuis vierden ze weliswaar de joodse feestdagen, maar ook de christelijke. De kerstboom stond naast de Chanoea-kaarsen. Voor het nazibewind maakte dat echter geen verschil. Schumann ging niet naar de Hitlerjugend, maar eerst naar Theresienstadt en daarna naar Auschwitz. En hij overleefde beide gruweloorlogen door als drummer mee te spelen in kamporkestjes. Zoals bij een jazzband in Theresienstadt, die Ghetto Swingers heette, en de geschiedenis in ging door op te treden in een onder Duitse druk gemaakte, en dus leugenachtige film-documentaire over het kamp.

Coco Schumann - hij kreeg zijn dartele voornaam van een Frans vriendinnetje dat de H van Heinz niet kon uitspreken - heeft na de oorlog lang gezweven over zijn huiveringwekkende verleden. Hij wenste zijn goede niet-joodse vrienden en collega's geen schuldgevoel aan te praten. En hij deed ook zijn best geen aanstoot te geven, indachtig een vriend die ooit tegen hem zei: 'Coco, ze zullen ons nooit vergeven voor wat ze ons hebben aangedaan.'

Hij wilde zo gauw mogelijk weer muzikant onder de muzikanten zijn en zette zijn carrière voort als gitarist in de Duitse amusementsindustrie. Tot hij steeds vaker werd aangesproken over de Theresienstadt-film waarin hij zo prominent te zien was. Allengs begon hij interviews te geven en mee te werken aan historische documentaires. En hij vertelde zijn levensverhaal aan Max Christian Graeff en Michaela Haas ten behoeve van hun boek *Der Ghetto Swinger* (1997), waarvan nu een Engelse vertaling is verschenen. 'De kampen en de angst hebben mijn leven veranderd', zegt hij in het voorwoord, 'maar de muziek heeft me verder laten leven en alles weer goed gemaakt. [...] Ik ben een muzikant die in enkele concentratiekampen heeft gezeten, niet iemand in een concentratiekamp die ook een beetje muziek heeft gemaakt.' *The Ghetto Swinger* vertelt dan ook volop over de Berlijnse jazzclubs waarin Schumann brutaalweg bleef doorspelen tot hij in maart 1943 werd gearresteerd - en

Coco Schumann, in 1999, zweeg na de oorlog lang over zijn huiveringwekkende verleden

over zijn naoorlogse loopbaan waarin hij naar eigen zeggen nooit de top bereikte, maar wel uitgroeide tot 'een vakman' die voor zijn gezin de kost wist te verdienen. Maar het is onvermijdelijk dat de hoofdstukken over de kampen de meeste indruk maken. Als die er niet waren geweest, zou dit boek niet bestaan.

Modelkamp

De Ghetto Swingers bestonden al toen Schumann in Theresienstadt werd geïnterneerd. Ze pasten perfect in de façade van het modelkamp waarmee de Duitsers het Rode Kruis een rad voor ogen draaiden. Zo'n orkest wekte de indruk alsof alles pais en vree was. Ze speelden zelfs de muziek die buiten het kamp strikt verboden was: de *hot jazz* van Amerikaanse idolen als Count Basie en Duke Ellington. De strakgespannen Gershwin-klassieker *I got rhythm* was hun herkenningsmelodie.

Schumann had geluk, hoe wrang ook: het orkest was tijdelijk stilgelegd, omdat de drummer op de trein naar Auschwitz was gezet. Schumann, die tot dusver als gitarist had gewerkt, blufte dat hij drummer was. Het baantje bracht hem voordelen als extra voedselrantsoenen en een kamertje - een onvoorstelbare luxe daar. En toen ze in de film moesten

Het orkest was tijdelijk stilgelegd, omdat de drummer op de trein naar Auschwitz was gezet

verschijnen, kregen de muzikanten zelfs nieuwe, witte overhemden.

Maar tenslotte gingen ook deze gevangenen de weg van hun eerdere drummer. Schumann arriveerde in oktober 1944 in Auschwitz. Ook daar vond hij contact met andere muzikanten die een kamporkest hadden gevormd. Ze stuurden hem naar een magazijn waar de bezittingen lagen opgetast van hen die al vermoord waren. Hij vond een Selmer-gitaar: 'Ik had nog nooit op zo'n mooi instrument gespeeld. Ik dacht niet aan de vorige eigenaar - dat was de enige manier'. In het sereen geschreven relaas blijft dit zinnetje onafgemaakt. Schumann bedoelde ongetwijfeld: de enige manier om te overleven.

Het orkestje had tot taak nazifeestjes op te vrolijken en te spelen bij de hoofdingang van het kamp. Voortdurend moesten ze het weemoedige *La Paloma* spelen - het favoriete nummer van de kampeiding. Ook na de oorlog speelde Coco Schumann het vaak. 'Soms dacht ik dan aan de mensen die naar hun dood werden gestuurd. Maar er waren ook momenten waarop ik niet aan hen dacht. Dan dacht ik aan de muziek. Ik had op zijn minst één goede reden om *La Paloma* nooit meer te spelen, maar ik had duizend redenen om het wél te spelen.'

Sebastiaan Kort oogst deze week de boeken in de uitverkoop

Ramsj

EDOUARD MANET

James H. Rubin: Manet.
Geb. boek in cassette, Flammarion 2010, 415 blz., van €120,- voor €39,95 bij Roelants in Nijmegen (024-3221734; roelants.com). Ook bij Prensela in Amsterdam

Monografie over de schilder Édouard Manet (1832-1883 die door kunsthistoricus Rubin de 'vader van de moderne schilderkunst' wordt genoemd. De avant-gardekunst van halverwege de 19de eeuw wilde niet alleen de tradities van de kunst vernieuwen, maar was 'een gewerschot richting de maatschappij als geheel.' Prachtig werk, verzorgd uitgegeven, met het complete oeuvre.

EEN FOUT POOLS STADJE

Mary Fulbrook: Een kleine stad bij Auschwitz. Paperback, De Bezige Bij 2013, 461 blz., van €29,90 voor €12,50 bij Het Martyrium Amsterdam (020-6732092; hetmartyrium.nl)

In de brieven van haar peettante ontdekte de Britse historica Fulbrook dat een vriend van haar familie tijdens WO II een rol speelde in de deportatie van 85.000 joden. Fulbrook schrijft over de 'faciliterende' groep mensen in een klein Pools stadje die zich na de oorlog heeft vrijgepleit van schuld aan de Holocaust, terwijl die zonder hen niet mogelijk was geweest.

COLLECTIE STEDELIJK MUSEUM

Jan van Adrichem & Adi Martis: Stedelijk Collectie Reflecties. Paperback, nai010 uitgeverij 2012, 644 blz., van €49,50 voor €15,- bij Tialda (ramsj.nl) en Steven Sterk Amsterdam (020-7401090)

In 43 essays, rijk geïllustreerd, laten kunsthistorici en andere kenners hun licht schijnen over de collectie van het Stedelijk Museum Amsterdam. Zo schrijft K. Schippers over de relatie tussen Nederland en Dada, James R. Rubin over de verwantschap tussen Cézanne en Van Gogh en David Anfam over Newman en Rothko.

DE MAGIE VAN HET GETAL

Alex Bellos: Alex Through the Looking-Glass. How Life Reflects Numbers and Numbers Reflect Life. Geb., Bloomsbury 2014, 339 blz., van €28,50 voor €12,50 bij Parimar/de Boekenmarkt Den Haag (070-3658226; parimar.nl)

Zoektocht van journalist Bellos naar de magie van of achter het getal. Zo ontmoet hij de eerste man die er in slaagde een achtbaan te ontwerpen waarin een *looping* zat en gaat hij aan de hand van 30.000 ingevulde vragenlijsten op zoek naar het antwoord op de vraag wat het lievelingsgetal van de mens is.

SOFIA TOLSTAJA

Leah Bendavid-Val: Song Without Words. The Photographs & Diaries of Countess Sophia Tolstoy. Geb., National Geographic 2007, 240 blz., van €36,75 voor €9,95 bij Scheltema Amsterdam (020-5231412; scheltema.nl)

Foto's en dagboekfragmenten van Sofia Tolstaja, die bijna een halve eeuw gehuwd was met schrijver Lev Tolstoj. Dit mooie boek bevat ruim 180 foto's, waarvan vele gemaakt zijn op het landgoed Jasnaja Poljana. In haar dagboek schrijft zij onder meer over het leven van opoffering van iemand die samenleeft met een 'genie'.